

Az iszlám jog gyökerei (uszúl al-fiqh)

as-Sáfi'í imám (mgh. 820) műve határozta meg „Levél” (Riszála)

Cél: megmondani, milyen forrásokból és hogyan táplálkozik a jog (fiqh) szó szerint

„megértés”: hogyan érthetjük meg az isteni szándékot, útmutatást

A jog két részből áll:

Alapelvek (uszúl, „gyökerek”) és részkérdések (furú', ágak),

pl. hogyan kell imádkozni, állatot leölni, szent háborút viselni vagy házasodni, nem szabad lopni, ölni, stb.)

as-Sáfi'í alapgondolata: nincs más forrás, csak a Korán, és annak a világos beszéde (baján)

A baján kettős használata: Isten világos beszéde a Korán és annak a mondatait érthetővé, világossá tenni (iszlám jog)

Ennek a világosságnak az alapja a kinyilatkoztatás nyelve, az arab nyelv, aki nem tud jól arabul, annak nem világos

Isten világos szavainak öt fajtája (wadzsh) van:

(i) A világos beszéd (bayán) első fajtája:

A Korán szövegében (nassz) egyértelmű szavak vannak, amit csak követni kell,

Az összes vallási kötelezettség, a tiltott cselekedetek, az egyértelmű szövegek arra, hogyan kell elvégezni a kötelességeket (pl. rituális mosdás).

Ilyenek a számok, pl. a zarándoklat alatti böjtölés és a napok pontos száma (3 + 7) (Korán II/196)

Magányra 30 + 10 éjszakát jelölt ki Isten Mózesnek (Korán VII/138)

Ramadáni böjtre egy hónapot, a pótlására megfelelő számú napot jelölt ki (Korán/II/181)

(ii) A világos beszéd (bayán) második fajtája:

A Könyv pontosan meghatározza a rituális tisztálkodás kötelességét, megkülönbözteti a kövel való tisztítástól (isztindzsá') és a nagy tisztátalanság alóli mosakodástól (ghuszl) – Korán V/8-

9. A Próféta kijelölte, hogy minden mosdást legalább egyszer el kell végezni, de több is lehet.

Korán jelentésén nyelvileg vitatkoztak, lehet „a bokát és a térdet is meg kell mosni” vagy

„csak dörzsölni kell” – a hagyomány a mosás (hadísz)

A Próféta szokásai és kijelentései (szunna - hadísz) pontosították a Korán szövegét.

(Korán V/6:

فاغسلوا وجوهكم وايديكم الى المرافق وامسحوا برءوسكم وارجلكم الى الكعبين)

(„Mossátok meg arcotokat és kezeteket könyékig, és dörzsöljétek le a fejeteket, és a lábatokat bokáig vagy: és /mossátok meg/ a lábatokat bokáig”)

(iii) A világos beszéd (bayán) harmadik fajtája:

A Korán csak az általános kötelességeket jelöli ki, minden további részlet a szunnában van. Isten egyértelműen kijelölte könyvében azt, hogy meghatározott időpontokban imádkozni kell (Korán IV/103, II/43), vallási adót fizetni, zarándokolni (II/196). Azt, hogy hány ima kell, hogyan kell elvégezni, a Próféta nyelvén közli – hadisz, hagyományok. Pl. napi imádságok száma, végrehajtásának az ideje, a vallási adó mértéke stb.

(iv) A világos beszéd (bayán) negyedik fajtája:

A világos beszéd (bayán) magába foglalja mindazt, amit a Próféta kijelölt, meghonosított szokásaival és példájával, ha arra nincs törvénykezés a Koránban.

Erre nézve a Korán a Próféta tekintélyére hivatkozik, előírja a neki való engedelmisséget. Isten bölcsességet adott az embernek, elsősorban a Prófétának, hogy megértse az igazságot.

(v) A világos beszéd (bayán) ötödik fajtája: idzstihád (egyéni erőfeszítés)

1. Bemutató példa: Korán II/150 – az imairányról

2. A módszer bemutatása: Korán V/95 – vadászat zarándoklatkor

Probléma: Mi képezi a „hasznót” (mithlu) egy leölt vadhoz képest?

Megoldás: analógia (qiyász). Cél: a helyes alap megválasztása

Ennek a fejezetnek az értelme az analógia értelmezése, mert az a feladat, hogy megtaláljuk benne a bizonyítékot a kulcsszavak (imairány, hasonlóság, stb.) helyes értelmezésére.

3. Analógia: a Korán vagy a hagyományok szövegével való megfeleltetésre bizonyítékokat keresni olyan esetben, amire vonatkozóan nincs szöveg.

4. A megfeleltetés 2 típusa: (i) Isten vagy a Küldötte megtiltott vagy megengedett valamit szövegileg egy bizonyos értelemben (ma'ná), s mi találunk egy ahhoz hasonló értelmű dolgot, akkor azt megtilthatjuk vagy megengedhetjük, mert ugyanaz az értelme, mint amott. (ii) Azt találjuk, hogy hasonlít egy dolog egy másikhoz, s meg kell keresnünk azt, ami a leginkább hasonlít rá a több hasonló közül (ld. vad megölése).

5. A (jog)tudományban két lehetőség van az egyéni erőfeszítés esetén: a (köz)megegyezés (idzsmá') és a nézetkülönbség (ikhtiláf).

6. Vannak dolgok, amelyre nézve tudásunk egyértelmű: Isten egész könyve arabul lett lebecsült, a Korán törlő (nászikh) és törölt (mansúkh) részeinek ismerete, annak az ismerete, hogy mi lett lebecsült kötelességként (fard), illendőségként (adab), útmutatásként (irsád), ill. megengedett dologként (ibáha). Ide tartozik annak a helyzetnek az ismerete, amelybe Isten a prófétáját helyezte, mit tett világossá a prófétája nyelvén, mi volt a szándéka előírásaival: mindenkire vonatkoznak vagy csak teremtményeinek egy részére, s hogy előírta az embereknek a Prófétának való engedelmisséget.

7. Nagy jelentőségű az a tanítás, hogy a Korán teljesen arabul van és érthető az arabok számára, mert a jogtudomány egésze a nyelvi magyarázatokon nyugszik. Ezért utasítja el azt, hogy egyesek szerint a Koránban vannak idegen elemek is.
8. Világos (bayán), hogy a Koránban vannak helyek, amelyek általános értelemben ('ámman) lettek kinyilatkoztatva, és valóban általános érvényűek, de ugyanazokon a helyeken speciális jelentés is előfordulhat. Isten teremtette az eget és földet és minden élőlénynek ő biztosítja a megélhetését – általános. Étetl kértek a várostól (qarya), Urunk, vigyél minket ki ebből a bűnös lakosságú városból (Korán IV/75) – speciális (nem az egész lakosság bűnös).
9. Korán versek, amelyek látszatra általános érvényűek, de valójában vegyesek (általános és speciális): Korán XLIX/13 (általános), II/183-4 (megszorítással: csak a nagykorúak), IV/103 (csak az épelméjűek, nagykorúak).
10. Korán versek, látszatra általánosak, de egészében speciálisan értendők: Korán III/173, XXII/70, II/199.
11. Az a Korán vers típus, amelynek az értelmét a szöveggörnyezete világítja meg: Korán VII/163, XXI/11-12 (qarya = ahl al-qarya) „a város” = a város lakói.
12. Az a típus, amelynek a szavai a mélyebb értelemre utalnak, nem a felszínre: Korán XII/81-82 (wa-s'al al-qarya)
13. Általános jelentéssel lett lebecsült, de a hagyomány (szunna) azt bizonyítja, hogy sajátos jelentéssel bír csupán: Korán IV/11-12 (felszínen minden szülőre és házastársra utal, a hagyományok szerint csak részükre), V/38 (a tolvaj keze levágása).
14. Isten előírta a Prófétának való engedelmességet az Istennek való engedelmességgel összekötve és magában említve is: Korán XXXIII/36, IV/59, VIII/20.
15. Isten parancsa: engedelmeskedni kell a Prófétának: Korán XLVIII/10, IV/80, 65.
16. Követni kell, amit Isten a Prófétának sugallt, mert az isteni vezetés: Korán XXXIII/6, VI/106.
17. Hadisz: „Nem hagytam el parancsot, amit Isten megparancsolt és tiltást, amit Isten megtiltott”.
18. Isten parancsára hagyományozott olyat, amit a Korán is előírt és olyat, ami nem található a Koránban.
19. A hagyomány viszonya a Korán szövegéhez kétféle: (i) a szöveg megismétlése, (ii) a szöveg egy mondatának magyarázata: mit akart Isten a mondattal, általánosan vagy speciálisan kell-e értelmeznünk, hogyan végezzék el az igazhívők. Ebben a két fajtában egyetértés van.

20. Šáfi'í elfogad egy harmadikat is: Amit a Próféta hagyományozott, de nincsen benne a Koránban szöveggént. Vannak, akik szerint soha nem hagyományozott mást, csak aminek a gyökere (aszl) benne van a Koránban. Pl. az ima száma és végrehajtásának a módja – az ima előírása benne van a Koránban.

A jogi iskolák kialakulása

1. A vélemény (*ra'j*) elkerülhetetlen – az iraki jogász a mindennapi események sokaságával nem támaszkodhatott a medinai hagyományokra, amelyek még szintén kidolgozatlanok voltak

2. as-Sahrasztáni: „Miután az írott szövegek (*nassz/nuszúsz*) végesek, míg a (mindennapi életben előforduló) esetek (*waqá'í'*) száma végtelen, az, ami véges, nem tudja azt átfogni azt, ami végtelen.”

3. A hiányt és különbséget pótolták egyéni spekulációval: „vélemény” (*ra'j*)

Hagyománypártiak: ún. gyenge hadiszokkal pótolják (vélemény hadisz köntösben)

A vélemény ellenfelei: „A vélemény olyan, mint a dög: ha rákényszerülsz, megeszed.” (Az iszlám jog kényszer esetén engedi az egyébként tilos dögevést).

4. A vélemény hívei a Koránra hivatkoznak: két tanú és eskü elég a bírónak bizonyítéknak az ítélethez (Ibn Hazm elutasítása) - - tehát a bíró ítéletére van bízva, elfogadja-e a tanúvallomást vagy az esküt igaznak.

5. VIII. sz. vége: a véleményalkotás határozott logikai formát öltött: analógia (*qijász*). Két módszer:

(i) anyagi jellegű hasonlóság keresése az analógia alapjául

(ii) a jog szellemének a vizsgálata, az isteni kinyilatkoztatás oka, szándéka (*'illa*) alapján – sokan vitatják, szabad-e

(iii) A vélemény szerinti analógia elutasítása: Dzsa'far asz-Szádiq (6. síita imám, az utolsó, akit mind a 7, mind a 12 imámosok elfogadnak, a szunniták is tisztelik, mgh. 765)

beszélgetése Abú Hanífával – a gyilkosságra 2 tanú, a paráznaságra 4 kell, pedig az előbbi nagyobb bűn, az ima kegyesebb, mint a böjt, mégis a menstruáló nőnek utóbbit kell félbeszakítania, míg az előbbit végezheti - - vagyis a racionális analógia helytelen.

Šáfi'í és az *aszl* (alap, gyökér)

Egyensúly a hagyományok és az analógia (megszabályozott vélemény) között.

„A hagyományokból kiválasztok egyet alapnak, és abból száz rész kérdést („ág”) lehet megoldani analógiával, nem pedig minden rész kérdésre hagyományt keresni.” De: „Ha valaki talál egy jobb hagyományt az én analógiám helyett, akkor azt kell használni!”

A közmegegyezés (*iğmā'*) értelmezései

Valamely, a szövegekből származó alapon (*aşl*) kell nyugodnia. Általában: egy bizonyos kérdésben egy korban (egy tartományban) élő tudósok megegyezése nem lehet téves. De: nem lehet ismerni mindenki véleményét. Példa: lehet egy öregasszonynak helyes véleménye, akit senki sem ismer. 3 nézet: kötelező elfogadni, hasznos elfogadni, és néha így, néha úgy.

Van: hangos és hallgatag megegyezés.

Záhiriták: csak a Próféta társainak a megegyezése számít

Hanbaliták: a *salaf* (első három nemzedék)

Hadisz és *ra'y* (vélemény)

A „hadisz emberei” és a „vélemény emberei” eredetileg jogtudósok két csoportja. A „*fiqh*” (jog) eredetileg vélemény - Később: a hadisz tudósok az igazi muszlimok. Gyakorlatias, szemben az elméleties vélemény tudóssal („Akkor gyere vissza, ha ilyen esemény megtörtént”).

6. Ami előnyösebb a közösségnek

Az *istihsān* elve korlátozza ill. megfontolás tárgyává teszi az analógia használatát („előnyösség, hasznosság”). Két meghatározása: (i) olyan bizonyíték, amely a jogtudós (*muğtahid*) lelkében támad, az ő jobb belátása, amelyet azonban nem tud szavakba foglalva racionálisan megmagyarázni (egyéni döntés). (ii) A szükségesnek látszó analógia helyreigazítása egy nála jobbal a közösség érdekében, vagy egy létező analógia pontosítása egy erősebb érvel, vagy: a közösségi érdekekkel helyettesíteni a részleges érdeket (ami jobbnak látszott pusztán logikai szempontból) – „rejtett analógia” (*qiyās hafī*).

Elfogadják: hanafiták, málikiták, hanbaliták, ibáditák (Ománban). Nem fogadják el: Sáfiiták, záhiriták, siiták.

Fajtái: (i) A Könyv (Korán) alapján értelmezett döntés, pl. az örökség hagyás. Elvileg a halott elveszti tulajdonjogát és nem örökíthetne, hanem automatikus szabályok szerint történik az öröklés, azonban a Koránra hivatkozva mégis engedélyezik az 1/3 hagyatékozását (IV/11: „(az örökség felosztása) minden hagyaték és adósság kifizetése után (történhet).”

(ii) Közmegegyezéssel (*iğmā'*), pl.: csináltatás (kézművesmunka), szerződést kötnek, hogy a mester egy anyagból vagy bőrből ruhát, cipőt készít meghatározott áron. A helyes analógia szerint ez érvénytelen (*bātil*), mert olyasmire szerződnek, ami a szerződés időpontjában még nincs meg (*ma'dūm*). De a köz érdekében megegyeztek a jogtudósok, hogy elfogadják az ilyen szerződéseket is. (iii) A szokásjog alapján elfogadnak valamit, amire nézve nincs analógia a forrásokban.

7. A *fiqh* szó eredeti értelme „gondolkodás, véleményalkotás és megértés”. Azonos volt a *ra'j* használatával: *ahl al fiqh* („a vélemény tudósai”) áll szemben az *ahl al-hadisz* („a hadisz tudósai”) kifejezéssel. Csak később kapja a szó a „jogtudomány” elnevezést és azt az értelmezést, hogy „az isteni törvények emberi megértése”, majd mindenfajta rendszeres tudás, tudomány.

8. as-Sáfi'í imám szabályozta az analógia használatát (ld. *ar-Riszála*), eltörölte az *isztihszán* elvének a használatát (a sáfiiták máig nem használják), és helyette bevezette az *isztisháb* („társítás, társul kérés”) elvének a használatát. Ez egy rendelkezés egy dolog elfogadásáról (*thubūt*) vagy elvetéséről (*naġġ*) a jelenben (*hádír*) vagy a jövőben (*musztaqbal*) azon az alapon, hogy a múltban el lett fogadva vagy el lett vetve ugyanez a dolog mindaddig, amíg nincs bizonyíték az ellenkezőjére.

Példák: az alap az, hogy egy (házasságba menő) lány szűznek számít, amíg be nem bizonyítják az ellenkezőjét, vagy egy földterület az eredeti tulajdonosé mindaddig, amíg nincs bizonyíték az ellenkezőjére, a rituális mosdáshoz használt víz tisztának számít, amíg be nem bizonyítják az ellenkezőjét.

8. *Madzhab* (tbsz. *madzáhib*): „irányzat, iskola”, szó szerint: vki gondolkodási módja, az a gondolatmenet, amit követ. *tafaqqaha 'alá madzhab ...* „valaki irányzatát követi”.

9. Az öt nagy szunnita vallásjogi iskola:

(i) *Hanafita* – az iraki Abú Hanífa (mgh, 767) követői – később az Oszmán Birodalom hivatalos irányzata lett – a vélemény iskolájának tartották, kevésbé vette figyelembe a *hadiszokat*.

(ii) *Málíkita* – a medinai Málík ibn Anasz (mgh. 796) követői, később az egész Maghrib követte, mindmáig – a *hadiszok* nagyobb jelentősége

(iii) *Sáfiita* – az Egyiptomban élt as-Sáfi'í (mgh 820) követői, Alsó-Egyiptom irányzata – a hanafita és a málíkita között áll

(iv) *Hanbalita* – a bagdadi Ahmad Ibn Hanbal (mgh. 855) követői – sokáig csak a vallási elit és Bagdad környéke irányzata, a XVIII. sz.-ban a *wahhábita* irányzat belőle származott és

Szaúd-Arábia hivatalos irányzata lett. Csak a Koránt és a *hadísz*t ismeri el (elvben). Az alapító imámot sokan nem is tartották jogtudósnak, csak *hadísz* tudósnak (nincs jogi könyve).
(v) Záhíríták – a bagdadi Abú Dá'úd az-Záhírí (mgh. 930 kör.) elméleti követői, akik szó szerint értelmezték a szentírásokat, nem volt követhető a gyakorlatban.

10. A különböző iskolák értelmezéseinek összevetése példákon:

A.) Az uzsora tilalma (*ribá*).

(i) Hagyományok: 6 cikket neveznek meg, amelyekre nézve tilos az uzsora: *adz-dzahab* (arany), *al-fidda* (ezüsz), *al-burr* (búza), *as-sa'ír* (árpa), *at-tamr* (datolya), *az-zabib* (majsola).

(ii) Az analógiával dolgozó iskolák: ez a hat csak példa. Meg kell keresni a tiltás okát (*'illa*), és a magasabb logikai osztályt. (a) Málíkiták: mindenre vonatkozik, ami vallási adó (*zakát*) lehet. (b) Hanafíták: mindenre, aminek súlya van. (c) Sáfiiták: aminek értéke van. (d) Hanbalíták: a súly és űrmérték alapján. (e) De a záhíríták szerint csak a hat cikkre vonatkozik a tilalom – ha a Próféta a magasabb osztályokat akarta volna tiltani, azt mondta volna.

B.) A fölösleges luxus tilalma:

(i) *hadísz* „Aki arany vagy ezüst edényből iszik, az a Pokol tüzét kortyolja le a hasába.” Más változatban ugyanez az evésre is vonatkozik.

(ii) (a) Analógikus iskolák: csak példa, a szándék a gőg tilalma. Ilyen edényt rituális mosdásra is tilos használni, vagy a *kohl*-ozásra. (b) Záhíríták: csak az ivás tilos.

C.) A kereskedelmi ügyletek és hitel írásbani rögzítése:

(i) Korán II/283: „De ha úton vagytok, és ezért nem találjátok irnokot, akkor zálogot lehet adni.” Amikor nincs úton, akkor a hitelezőnek a biztonsága megköveteli az írásos elismervényt kereskedelmi ügyleteknél.

(ii) (a) Záhíríták: csak utazás közben lehet eltekinteni az írástól, minden más esetben kötelező.

(b) Analógikus iskolák: mindenütt lehet írás nélkül, záloggal (Mohamed is ezt tette Medinában).

D.) A föld megművelése feles bérletben (*muszáqát*, „közös öntözés”).

(i) *Hadísz*: Khajbar oázis meghódítása után a Próféta megengedte, hogy a zsidók ott maradjanak és műveljék a kertekben a datolyapálmákat, ameddig csak akarják, és az övék a datolyatermés fele.

(i) Jelentése: a föld tulajdonosa biztosítja a föld megművelőjének a termés egy részét annak fejében, hogy az gondozza és műveli a gyümölcsfákat, szőlőföldeket és zöldségeket.

(ii) Sokan vitatják ennek a jogszerűségét – az iszlám megköveteli, hogy minden szerződés és adás-vétel egyértelműen megszabja az árat és bérleti díjat. A „terméshányad” kifejezés bizonytalan és lehetőséget nyújt a csalásra.

(iii) Mire vonatkozhat a felesbérlet: (a) Hanafiták: eredetileg Abú Hanífa elvetette, de később az iskolája elfogadta. (b) Málikiták: általános okot keresnek, a kertművelés egész területére alkalmazható a hagyomány. (c) Sáfiiták: csak datolyapálmák és szőlő, mert a jog más területein is összetartoznak. (d) Hanbaliták, és (e) Záhiriták: csak a datolyapálmára vonatkozhat.

Példák - Rituális mosdás

Korán V/6: „Amikor nekiálltok imádkozni, mossátok meg az arcotokat, kezeiteket ...”. Négy iskola: ez ajánlott (musztahabb), de nem kötelező (fard wádzsib) előírás. Egyszeri mosdás elég mind az öt napi imához (a Próféta hagyománya). Közmegegyezés (idzsmá’): a Korán feltételezi, hogy tisztátalanság történt közben. Záhiriták: kötelező a koráni parancs miatt. „A nyelvi utalás erősebb a gyakorlati utalásnál.”

Példák – átokválás visszavonása

„Zihár” válás: Korán LVIII/4 „Akik megátkozzák a feleségüket (zihár) és később visszatérnek (attól vagy ahhoz), amit mondtak, azoknak egy rabszolgát kell felszabadítani.”.

Négy iskola közmegegyezéssel magyarázata: visszakoznak és visszaveszik a feleségüket.

Záhiriták: thumma ja’údúna jelentése: újra megteszik ezt (nem visszakoznak) – a pogánykor és iszlám korra vonatkoztatva. Az eredeti jelentéshez közelebb, a jogi gyakorlattól távolabb van.

Szabad-e máshitűek edényéből enni? Hadisz: Csak ha nincs más, el kell mosni.

Közmegegyezés: szabad, ha nem használták tisztátalan célokra.

Záhiriták: nem szabad, és nem szabad máshitűek ételéből sem enni.

Péntek déli ima előtti mosakodás

Hadisz: a nagy mosdás (ghuszl) kötelező (wádzsib).

Közmegegyezés (gyakorlatias): csak rituális tisztátalanság esetén.

Nyelvileg: ka-l-wádzsib „olyan, mint a kötelező”, vagyis csak javasolt.

Záhiriták: szó szerint, kötelező a nagy mosakodás.

A borivás tilalma (harám)

A Korán négy helyen említi a borivást, amelyet fokozatosan tilt meg.

A versek időrendben:

(i) XLVII/15 mekkai: paradicsomi édesvizű, tej- és borfolyók

Arábiai szőlőtermelés, Mekka környékén is. Bort inkább datolyából erjesztettek. Nincs szó tiltásról.

(ii) IV/43 medinai: nem szabad részegen imádkozni. A borivás elterjedtnek látszik, részleges tiltás.

(iii) II/219 medinai: kérdezték a borivás és szerencsejáték felől – több a rossz, mint a jó
Még nem teljes tiltás, túl népszerű lehetett mindkettő.

(iv) V/90-91 medinai: tilos, mert vizsályt szít

Omar, a későbbi kalifa, a medinai „rendőrfőnök” ragaszkodott a tiltáshoz a sok részeges összeütközés miatt mekkaiak és medinaiak között.

Az arab szó a Koránban a borra „khamr”, ami inkább szeszest, mint bort jelent, a bor a „nabíd” – ez okozott később jogi kétségeket.

Hadisz: 3 napos erjesztésű datolyát a Próféta is ivott.

A borivás főbűn, de nem hitelenség.

Hagyományok a borivás és a bor árusítás tilalmáról – „A Próféta megtiltotta a bor árusítását, a dögöt, a disznót és a bálványokat”.

További hagyományok:

Omar mondta:

„A bort (khamr) öt dologból tilos erjeszteni: szőlő, datolya, méz, búza, árpa. Bor az, ami elbódítja (khámara) az agyat.”

A Próféta:

„Átkozza meg Isten a bort és aki issza, aki inni adja, aki árusítja, aki vásárolja, aki préseli, aki szállítja és akihez szállítják!”

Nincs benne: „aki nézi, az is átkozott”

Hadiszok:

„Minden, ami mánort okoz, tilos.”

„Aki bort iszik, meg kell korbácsolni.”

„Tilos keverni a száraz datolya (levét) az érett (leves) datolyával, majd meginni.” – Mivel az könnyen erjed.

„Be lett tiltva a bor, akár kevés, akár sok, és minden ital, ami mánort okoz.”

„Minden mánort okozó (ital) tilos, s amiből a nagy mennyiség részegséget okoz, abból a tenyéryi is tilos.”

Közmegegyezés (idzsmá') a bor tilalmáról:

Mindegyik irányzat tudósai megegyeznek abban, hogy a Korán V/90-91 megtiltja a borivást.

A kevés és sok a borból egyaránt tilos.

A Próféta borivása (nabídz, nem khamr!) a hagyományok tükrében:

„Együtt voltunk a Prófétaival, és megkérdeztük tőle, nem iszik-e bort (nabídz)? Így válaszolt: dehogynem.”

De: a modern bor (nabídz), nem azt jelentette.

Ma khamr: szeszesital, nabídz: bor.

A bor betiltásának az oka (ʿilla) a részegség és a részegségből következő viszálykodás.

A khamr tilos szőlőből, datolyából, búzából, árpából, kukoricából, valamint mézből, valamint a mazsolából akár erjesztett, akár főzött változatban.

A nabídz nem okozott mámort, ezért itta a Próféta – mondják a jogtudósok.

A jogi iskolák eltérően értelmezik a forrásokat, de mindegyik szabályok létrehozására törekedett, meghatározni:

1. Mely italokra vonatkozik a khamr elnevezés
2. Hogyan lehet igazolni, hogy ezek az italok tiltva vannak
3. Rögzíteni a testi fenyítést büntetésként.

Mindegyik iskola különbözőképpen terjeszti ki a tiltott italt:

- i. Hanafita – analóg alapon felsorolja, mely italok számítanak khamr-nak, de más nem
- ii. Többi: nem az italokból, hanem a részegségből indul ki – minden tilos, ami részegséget okoz.

Borkereskedelem – tiltja mind a 4 iskola

Nem lehet jogszerűen birtokolni

Nem lehet adóztatni, ha ellopják, perelni

Orvosi, kozmetikai célokra használni

Hanafiták: szükség esetén lehet inni

Tisztátalan, ha rácsöppen a köpenyre, érvénytelen az ima.

(i) Málíkita, hanbalita, sáfiita iskola: kis mennyiség is büntetendő olyan italból, ami nagy mennyiségben részegséget okoz

Két feladat: meghatározni, mi számít nagy mennyiségnek és mi számít részegségnek.

(ii) Hanafita jogi iskola: 4 ital fogyasztása tilos

1. khamr, nyers szőlő kisajtolva, erősre erjesztve
2. Minden kisajtolt szőlőből készült ital, megfőzték, de 1/3-a megmarad eredeti állapotában
3. Datolyából készült fővetlen italok
4. Mazsolából készült fővetlen erjesztett ital

3-4. nabídz, ma „bor”

Ha megfőzték, iható, ha alkoholtartalma van akkor is – de nem okozhat részegséget.

Hanafíták: a mézsör, búzából, árpából, fügeből, zabból készült (erjesztett) ital iható

Nem az eredményből (részegség), hanem az anyagból (khamr) indulnak ki

De: ha a borból kivonják az alkoholt, akkor is tilos marad, mert khamr.

Más ital csak akkor tilos, ha részeg lesz tőle (kis része nem).

Mind a 4 iskola számára fontos a részegség meghatározása:

1. Málíkita: aki figyelmetlenné és zavarossá válik
2. Sáfíita: aki letér az erény és nyugalom útjáról, bolondos és tudatlan lesz
3. Hanafita: akit elhagy a józan esze, és nem tud semmiről semmit.

Ibn Nudzsajm (XVI. sz.): az a büntethető részeg, aki nem tudja megkülönböztetni a férfit a nőtől, a földet az égtől.

A leghíresebb arab költő, Abú Nuwász (VIII. sz.) a bor részegítő hatásáról:

„Látom, hogy a bor ... további ostobaságra sarkalja a köznépet, de a nemes emberek jellemét változatlanul hagyja. Úgy találtam, hogy akik a legkevésbé értelmesek részegen, azok józanul is a legostobábbak.”

A kávéivás elterjedése

Etiópiából Jemenbe, onnan a XV. sz. végén Egyiptomba és a Török Birodalomba került át a kávébab és főzete, a kávé

Kairóban az Azhar mecset környékén is árusították és itták, a jogtudósoknak eleinte nem volt kifogásuk ellene.

Mekkába is eljutott, a Szent Mecsetben is itták, valamint a misztikus összejöveteleken és a Próféta születésnapj ünnepségén.

A kávéivás és kávéház vita Mekkában, XVI. sz. eleje

Kísérlet a kávé betiltására Mekkában, 1511-ben:

Két történet:

(i) A piaci felügyelő, Khajr bég (a rend és erkölcsök őre): egy este gyanús társaság ismeretlen italt iszik

Másnapra összehívta a vallástudósokat

(ii) Nem ő, hanem két perzsa orvos kérte tőle a a törvénytelen ital betiltását, mert a kávé részegít és bűnös tettekre ösztönöz

Egy pénteki napon összejöttek a hanafita, sáfíita és málikita vallástudósok

Két kérdés: a kávé maga és az összejövétel

„A második mindenképpen törvénytelen”

Kávét hozattak, a piacfelügyelő hamis tanui: a kávé tudati elváltozásokat okoz

Betiltották, a piacfelügyelő Khajr bég kihirdette, kávét égettek, kávéivókat vertek meg az utcán.

Kairói határozat:

Helyeselte a kávéivás céljából rendezett társasági összejövetelek betiltását, de magának a kávénak az ivását engedélyezte.

Elterjedt a hír és az emberek azonnal elkezdtek újra nyilvánosan és csoportosan fogyasztani a kávét.

Egyes túlbuzgó vallástudósok betiltják, sikertelenül

Pénteki ima után és a szentbeszéd hatására időnként a kávéházakra és kávézókra támad a tömeg – de a kávéivás győzött.

A kávéházak körüli vita Isztambulban, XVI-XVII. sz.

Kávé az Oszmán Birodalomban:

Eredetileg a szúfik használták a kávét a rendházakban, de mindig közösségi szórakozás, időtöltés volt a kávézás, nem egyéni elfoglaltság.

A szúfi dzikreken körbeadták és éneklés, recitálás előtt, után itták. Fokozta éberségüket és a testvéri összetartozás érzést.

A szúfi rendek elterjedtsége a kávét is elterjesztette a XVI-XVII. században a világi szférába – kávéházak az iszlám világ minden részén. Új közösségi terek jöttek létre, ahol megbeszélhették a közügyeket, irodalmat, a világi szórakozás központjaivá váltak. Ez

nyugtalanságot okozott a török hivatalos körökben és mind politikai, mind vallási oldalról ellenállás.

Szemben a „hitetlenek kocsmáival”, muszlim összejövetelek központja lett. A kocsmák ki voltak tiltva Isztambul fallal körülvett belvárosából. A kávéházak a mecsetek mellé települtek a város belsejében.

Az imámok, müezzinek és kegyes álszentek azt mondták: Az emberek a kávéházba mennek, nem a mecsetbe – amelyik szinték társadalmi találkozó hely is, nem csak imahely.

A vallástudósok azt mondták: Ez az ördögi tettek háza, jobb a kocsmába menni, mint oda.

A hitszónokok nagy erőfeszítéseket tettek a betiltásukra.

Bár a legtöbb kávéház a mecsetek közelében létesült, és sokszor a mecsetek vallási alapítványából, gyakorlatilag a mecset területén és pénzén, hogy ima előtt és után ott tölthessék el idejüket a muszlimok, miután ez csökkentette a mecsetek látogatottságát, a saját maguk létrehozta intézmények ellen fordultak a vallástudósok.

Magát a kávé, mint italt támadták és a borral egyenértékűnek nevezték, minthogy az is bogyóból készül, ill. az ott folyó sakkozást és backgammonozást majszirnak, szerencsejátéknak (1d. Korán V/90-91).

A kávéivók többsége azonban nem vette figyelembe a vallástudósok tiltását. A szultánok féltek, hogy a nyilvános összejövetelek színhelye politikai nézetek terjesztésének a fórumaivá válnak.

1633-ban egy hatalmas tűzvész után ráfognak a kávéházakra az okát és IV. Murád szultán elrendeli a bezárásukat, azonban ezt nem mindegyik teljesítette.

A tudósok határozatot hoztak, hogy aki oda jár, azt a bírónak meg kell büntetni, és ha nem teszi, el kell bocsátani a bírót, de ez sem volt elég hatékony.

Addigra már túl népszerűek lettek, hosszú távon nem lehetett tiltani a kávé és a kávéházat.

Modern vallásjogi döntés (fatwa) a kávéról

Szálih al-Kurbászi, szaúdi sejk a qahwa (iszlám előtt „vörösbor”, a XV. sz. óta „kávé”) törvényességéről:

bor értelemben tiltva van (harám),
kávéként megengedett minden formájában (halál) – vannak, akik más véleményen vannak,
mondja.

A dohányzás jogi megítélése

Modern szaúdi jogi döntés (fatwa)

A Törvény és az egészség szempontjából:

1. Törvény (sarí'a):

„Meg vannak engedve nekik a jó dolgok és meg vannak tiltva az ártalmas dolgok”

„Ne vessétek magatokat a pusztulásba”.

„Akik követik a Küldöttet, az írástudatlan Prófétát, akit megtalálnak maguknál a Tórában és az Evangéliumban megírva, az megparancsolja nekik a helyeset és megtiltja a helytelent, és megengedi nekik a jó dolgokat és megtiltja nekik a rosszakat”.

2. Egészségügyi megítélés:

Ártalmas, tehát rossz, tehát helytelen, sőt tilos.

Azonban a döntést nem ellenjegyezte az uralkodó, a legfőbb vallási és világi vezető Szaúd-Arábiában, ezért nem büntetendő, csak javasolt.

Ennek ellenére, Abd al-Azíz ibn Báz, szaúdi főmufti a dohányzásról az 2001-ben újra:

Tilos, mert ártalmas

Isten csak a jó dolgokat engedélyezte evésből-ivásból

Dohányozni arabul „dohányt (= füstöt) inni”

A dohányzó, azt nyilvánosan mutató imám bűnös, szabad mögötte imádkozni, de másik, jobb imámot kell választani.

Történetileg:

A szaúdi wahhábita jogtudósok mindig is tiltották a dohányzást, az 1940 előtti időkben államilag is tilos volt, a II. VH után feloldották a tilalmat.

Germanus: Allah Akbar (1935):

„A wahhábiták a dohányzást korbácsütéssel büntették, és olyan súlyos bűnnek tartották, mint a borivást, úgy hogy joggal megütköztem a nedzsi katona viselkedésén, aki elővett egy cigarettát és nyugodtan rágyújtott.”